

כנר - ליאו האס, גטו טרזין 1943, Pámatnik Terezín

דפי קשר 56

ינואר 2004

מה בגליון

9	מפעל התרגומים	1	בית טרזין בפעולה
9	נוספו לארכיון	4	המרכז החינוכי
13	ספרים ופרסומים	5	מאירועי הזמן
15	תגובות ופניות	8	דור ההמשך

בית טרזין בפעולה

צלילי המוסיקה

היסטוריה, מוסיקה וזכרון עמדו במרכז הסמינר הבינלאומי למוסיקאים צעירים מצטיינים, המנגנים מוסיקה שנכתבה ובוצעה בגטו טרזין ומוסיקה שהוחרמה על ידי הנאצים. הסמינר התקיים זו הפעם השלישית בישראל בימים 1.8.2003 – 27.7 בבית טרזין. מטרת הסמינר, שבו היו שותפים ג'ניס מוזיקל, גרמניה, מרכז המוסיקה בגבעת חיים – איחוד, קונסרבטוריון

שוורין על שם הרטל ובית טרזין, היא בניית גשר בין העבר, ההווה והעתיד. בכיתות האמן, שנועדו לפסנתרנים, לנגני קשת ולזמרים, השתתפו 27 צעירים מגרמניה וישראל. מנחי כיתות האמן היו הפסנתרנית אדית קראוס, ירושלים, שניגנה בגטו טרזין, פרופ' אנה האנוסובה – פלאכובה, מוסיקולוגית ומורה לפיתוח קול מהרפובליקה הצ'כית, ששרה כנערה באופרת הילדים *בלנלבל* בגטו טרזין, פרדריקה האופה, פסנתרנית מגרמניה, פרופ' אירנה אדלשטיין, פסנתרנית ומורה לפסנתר באקדמיה למוסיקה בפרנקפורט, אלן שטרנפלד, פסנתרן, המבצע ומקליט מוסיקה מטרזין, ואורה שירן, כנרת, שניהם מורים באקדמיה למוסיקה ומחול בירושלים, ודר' דודו סלע, צ'לן, מנהלו המוסיקלי של המוזיאון הפתוח בתפן והמנהל המוסיקלי של בית טרזין. הניהול המוסיקלי של הסמינר הופקד בידיהם של דודו סלע ופולקר אמלס, פסנתרן ומנהל הקונסרבטוריון על שם וילהלם הארטל בשוורין, גרמניה. מרכזת הפרויקט היתה יונת קלר.

פרופ' דוד בלון, מומחה בינלאומי למוסיקה מטרזין, ששימש יועץ מוסיקלי לסמינר, הרצה, בין השאר, על מלחינים בטרזין ומוסיקה מגטו טרזין, קובי לוריא, מלחין וחוקר תרבות בגטו טרזין, דיבר על הקברט בגטו, ומרגיט זילברפלד סיפרה על חיי התרבות בגטו טרזין, שבהם לקחה חלק פעיל. דר' גוטפריד וגנר, מוסיקולוג, שחי במילנו, נינו של המלחין ריכרד וגנר, נשא שתי הרצאות: על אנטישמיות ומוסיקה מווגנר עד היטלר ועל מוסיקה לתיאטרון אחרי גטו טרזין.

במסגרת ימי *היסטוריה, מוסיקה וזכרון* התקיימו שלושה מופעים: קונצרט של מורים ב – 30 ביולי ולמחרת קונצרט בביצוע התלמידים, שניהם בגבעת חיים – איחוד, וב – 1 באוגוסט קונצרט סיום בביצוע התלמידים במרכז למוסיקה על שם פליציה בלומנטל בתל אביב. האירועים עמדו תחת חסות רודולף דרסלר, שגריר הרפובליקה הגרמנית בישראל, דניאל קומרמן, שגריר הרפובליקה הצ'כית בישראל, ונחום איצקוביץ, ראש המועצה האזורית עמק חפר. בין הגופים התומכים היו משרד החינוך והתרבות, קרן התרבות אמריקה – ישראל, משרד החינוך והתרבות ממדינת מקלנבורג – *Vorpommern*, גרמניה, קרן אקסל שפרינגר, קרן מריה סרטק – דלן (*Maria Strecker-Daelen Foundation*) וקרן אני וולטר רובינסון (*Anni and Walter Robinsohn Foundation*).

החוויה הגדולה של ימי המוסיקה היתה חגיגת יום הולדתה ה – 90 של אדית קראוס - במילים חמות, בנגינה ובארוחה חגיגית. חידוש שהוכנס השנה, היה כתיבת יצירה מקורית בהשראת המוסיקה שנכתבה בגטו טרזין, על ידי הצ'לן/מלחין הצעיר יונתן ניב. שני פרקים מהיצירה בוצעו בקונצרט הסיום ואנחנו מקווים במהלך השנה, להביא לביצוע מלא של היצירה. בסמינר הבא, מתוכננת סדנה של יוצרים צעירים, שיצירותיהם יבוצעו במהלך הסמינר. המשתתפים והאורחים באירועים השונים הביעו בכתב ובעל פה את תודתם על הארגון המוצלח של האירוע ועל היחס החם שזכו לו.

הפקת תקליטור שירי קארל שוונק

מזה מספר חודשים, עובד המוסיקאי קובי לוריא על מחקר, שיחזור והפקת תקליטור של שירי קברט שבוצעו בגטו טרזין, שהולחנו ונכתבו על ידי קארל שוונק. כל השירים שיופיעו בתקליטור, יבוצעו על ידי ניצולים שהכירו וזכרו את השירים מהגטו. ההקלטות מבוצעות באולפנים מקצועיים, (קטעים ודוגמאות מההקלטות הושמעו בכנס השנתי האחרון). בימים אלה נעשות העבודות האחרונות להפקת התקליטור, יהיה זה מפעל הנצחה והחיאה של של יצירתו הייחודית של קארל שוונק.

שואה ממין נקבה

כנס בינלאומי, השני בסידרה על נשים בשואה, שהתקיים בימים 13 - 15 באוקטובר 2003 במכללה האקדמית בית ברל, בבית טרזין ובבית לוחמי הגטאות, הוקדש לנושא *המשפחה בשואה – מבט מגדדי* והשתתפו בו חוקרות מישראל, גרמניה, הודו, ארצות הברית וברזיל. יומו הראשון של הכנס בבית ברל התרכז בעיקר באספקטים השונים של אמהות בשואה – במחקר, בסרטים, בצילומים, באמנות. יום האירועים השני התקיים בבית טרזין ונושא המרכזי סיפורי נשים וסיפורי משפחה, שכלל, בין השאר, הרצאתה של מרגלית שליין על רגינה יונס מברלין, הרבנית היחידה בגטו טרזין, שנספתה בסתיו 1944 בגיל 42 באושוויץ, והרצאה מרגשת של ד"ר אירמגארד קלון (Dr. Irmgard Kloenne) מגרמניה, על ההתכתבות בין אם שנלקחה למחנות לבתה הקטנה, שנשלחה לאנגליה. הבת, אסתר גולן, כיום סבתא לנכדים, נכחה בכנס וסיפרה כי מאז שנשלחה לאנגליה לא ראתה עוד את אמה. אחר הצהריים התקיימה בבית טרזין הצגת יחיד *ילדות – אהבה, מאבק ואובדן*, על פי ספרו של יונה אוברסקי *שנות ילדות*, בעיבודה, בימויה וביצועה של יונת קלר, מנהלת המרכז החינוכי של בית טרזין. היום השלישי של הכנס, שנערך בבית לוחמי הגטאות, כלל, בנוסף להרצאות, פעילויות שמיחדות את הבית, כמו סיור בתערוכה חדשה *במחוזות הזכרון* והצגת יחיד על צביה לובטקין *לילה אחרון בגטו*. כפי שצויין בכתבה, שהתפרסמה בעתון *הארץ* לרגל הכינוס, זוכה חקר השואה מזווית פמיניסטית לתהודה גוברת ומעלה נושאים כמו הפלה כפויה, עיקור, הפסקת המחזור החודשי ויתמות, שאותם הזניח המחקר מנקודת ראותם של גברים. "שיתוף הפעולה הייחודי בין שלושת המוסדות היה מוצלח מאד, ויימשך גם הלאה", אומרת יונת קלר, מנהלת המרכז החינוכי של בית טרזין.

פרוייקט שיפוץ מרכז לימודי

בקרוב יחלו ההכנות לשיפוץ במבנה הסמוך לבית טרזין, שהועבר בזמנו לעמותה על ידי קיבוץ גבעת חיים איחוד. על פי התכנית, במבנה שיוגדל וישופץ יהיו כתת לימוד, תערוכת קבע ומרכז הדרכה. המימון לפרוייקט נתקבל *מועזת התביעות*, ועם קבלת אישורים של הסרת השיעבוד על הקרקע ומענקים כספיים נוספים לאלו שהובטחו כבר יחלו ההכנות

המעשיות לשיפוק, כולל הוצאת הבית למכרז ארכיטקטים. באם לא יהיו עיכובים מיוחדים, מצפים בעמותה להכניס את המרכז לשימוש במהלך שנת הלימודים הבאה.

פרוייקט שידרוג המוזיאון ההיסטורי

הפרוייקט הגדול השני שבתוכנית, הוא שידרוג המוזיאון ההיסטורי בבית טרזין על מנת שיעמוד בסטנדרטים המוזיאוניים המקובלים. גם לפרוייקט זה קיבלנו מענק *מועידת התביעות* והוגשה בקשה לקרן 'מרור' ההולנדית, התומכת בפרוייקטים הקשורים בשואה להשלמת המימון הכספי, באם תתקבל תשובה חיובית, יחלו עבודות השידרוג, הכוללות שלוש תחומים עיקריים: עיצוב עדכני יותר, עמידה בדרישות מוזיאוניות כמו בקרת אויר ובטיחות והוספת תכנים ומוצגים על בני תפוצות נוספות שהיו אסירים בטרזין.

מילה אישית ממנהלת בית טרזין נירה פארן

נירה, מזכירת קיבוץ גבעת חיים איחוד בארבעת השנים האחרונות, אשת חינוך ובוגרת לימודי חברה והיסטוריה, נכנסה לתפקיד כמחליפתה לשנה של אניטה טרסי בחודש ספטמבר 2003, ומיד נאלצה לצלול למים הקרים של התמודדות עם קשיים תקציביים הנובעים מן המצב הכלכלי. "אכן, נכנסתי לתפקיד בתקופה קשה במיוחד, עדיין בתפקיד מזכירת הקיבוץ, עם חפיפה קצרה מאד עם אניטה. התבשרנו על קיצוצים בהקצבות שקיבלנו בעבר, ובנוסף לכך – העיצומים במנהל הציבורי, המעכבים קבלת כספים המגיעים לנו, עד כדי סכנת הפסד שלהם", אומרת נירה. "אנו מנסים למצוא פתרונות הן על ידי הגברת הפעילות החינוכית עם בתי הספר, והן על ידי חיפוש קרנות חדשות - ובהזדמנות זו אנחנו מבקשים מכל מי שיש לו רעיונות וקשרים למימון נוסף, לפנות אלינו, על מנת שלא נמצא את עצמנו במצב קשה יותר".

עם זאת, למרות הקשיים, מדגישה נירה כי התפקיד החדש שלקחה על עצמה ממלא אותה סיפוק ועניין: "הפעילות מרתקת ונוגעת ללבי. מדהים לראות כמה מעט יודעים אנשים מבחוץ, כולל חברי הקיבוץ, ואני בתוכם, על הפעילות הנרחבת של העמותה, ועל גטו טרזין. כיום אני מרותקת לנושא, עוסקת בו 24 שעות ביממה, ומתרגשת מהמסירות של העובדים והמתנדבים כאחד. צוות מצומצם מאד של עובדים, בסיוע מתנדבים, כולם מסורים מאין כמותם, נושאים על גבם פעילות ענפה ולא קלה. מעבר לכך", היא מוסיפה, "מאד מדברת אלי הרוח הייחודית של גטו טרזין, של עיסוק ביצירה ובחינוך גם בתנאים הכי קשים, ושל שמירה על ערכים מוסריים ודוגמה אישית בכל תנאי. המסר הזה, שמאד רלבנטי גם לימים אלה, מחזק אותי ואני חושבת שחשוב לשמר אותו ולהעביר אותו הלאה, לעולם ולדור הצעיר".

המפעל החינוכי

המשך התכנית החינוכית סביב 'קמרד'

המרכז החינוכי ממשיך לפתח את תכניות ההעשרה והעיון לתלמידים סביב עיתון 'קמרד', כאשר השנה פותחה תכנית גם לתלמידי החטיבה העליונה. מדובר בתכנית תהליכית, במסגרתה מתבקשים תלמידי תיכון, בעיקר במגמות האמנותיות, לפתח יצירות בהשראת קמרד – מעיתון ועד סרט או קומיקס. לתכנית נרשמו כבר חמישה בתי ספר תיכוניים, ויצירות התלמידים, חלקן מרשימות ביותר, יוצגו גם בכנס השנתי של בית טרזין. המרכז החינוכי מציע כיום שלושה סוגים של ימי עיון לתלמידים: יום עיון מרוכז לתלמידי חטיבות הביניים; פרוייקט תהליכי לחטיבות העליונות, ומשלחות הכנה לפולין, הממשיכות להגיע, אם כי בכמות מצומצמת יותר עקב ביטול הביקור בצ'כיה בסיורים אלה. במקביל, מתפתחת התכנית 'קמרד מעבר לים', בפרוייקט נסיוני שנערך בכתה ח' בבי"ס יהודי באינדיאנפוליס. המורה המופקדת על ה'פיילוט' של התכנית בח'ול היא ד"ר דברה קוני (Dr. Deborah Cooney), מוסיקאית בעצמה, המרכזת את הפרוייקט ואת שאלות התלמידים. בקרוב יתחילו התלמידים לתכנן את פרוייקט הסיום של התכנית, שיוצג בפני כל חברי הקהילה. דוד טלמור, איש עסקים ישראלי- אמריקאי, לקח על עצמו לעניין חברי קהילות יהודיות נוספות בארצות הברית בפרוייקט ייחודי זה, ואף חילק חוברות הסבר על הפרוייקט בכנס הקהילות היהודיות שנערך לא מכבר בירושלים.

תכנית חינוכית משותפת לנוער יהודי וערבי

קבוצה ערבית ראשונה, של בני כתות ט' מן הישוב קלנסווה, תתארח בבית טרזין יחד עם תלמידים מקיבוץ מעברות. את הרעיון הגה עוטמאן חטיב, איש חינוך שהשתתף בסיוור היהודי ערבי המשותף באושוויץ. במרכז החינוכי מברכים על היוזמה, ומקווים כי יגיעו קבוצות ערביות נוספות.

השתלמויות למורים למוסיקה

בעקבות הנסיון המוצלח שהצטבר בסמינרים של ימי מוסיקה וזכרון בבית טרזין, פותחה תכנית השתלמות למורים במגמות למוסיקה באזור תל אביב והמרכז. התכנית כוללת היכרות עם הבית ועם העשייה המוסיקלית המגוונת של גטו טרזין, ונערכת בשיתוף עם משרד החינוך, מחוז מרכז ומחוז ת"א.

מאירועי הזמן

יובל ליד ושם

לציון 50 שנה ליסוד יד ושם, מוסד הנצחת השואה המרכזי של ישראל, התקיימה בספטמבר 2003 שורה של אירועים חגיגיים ובסיומם התכנסות במשכן נשיאי ישראל בירושלים ב – 17 בספטמבר לשם חתימה על מגילת זכרון של דור ההמשך, שבה נאמר, בין השאר: "אנו הצעירים... מקבלים על עצמנו לזכור ולא לשכוח עד דור אחרון. אנו נעצב את עולמנו לאור מגילת הייסודים שירשנו מהניצולים באמונה באדם שבצלם וביום המחר. אנו רואים במלאכת החינוך והמחקר, בהנחלת זיכרון השואה והגבורה לדורות הבאים, תכלית חשובה בחיזוק שרשרת הדורות וכבסיס המחויבות להמשך קיומו של העם היהודי." בגליון מזכרת לציון היובל מתפרסמות חמש שיחות עם ניצולי השואה על יחס ליד ושם. רות אליעז, בית יצחק, הקשורה גם לבית טרזין, אומרת: "מרגע שיד ושם קם התחלתי להגיע, להרצות ולספר, הוא היה חלק בלתי נפרד מחיי".

למאריינה גראנט (בגטו טרזין מאוזי הרמן), גלסגאו, הוענקה באוקטובר 2003 אזרחות כבוד של מחוז רנפרושייר המזרחית, בו היא מתגוררת. להענקת אות הוקרה זה דרושה הסכמה פה אחד של כל עשרים חברי המועצה, בלי הימנעות, והיא נחשבת להבעת ההערכה הגדולה שהמועצה יכולה להעניק לאחד מתושביה. מאריינה גראנט ציירה בגטו, במחנה המשפחות בבירקנאו ובמחנות בגרמניה וחלק של ציוריה נשמרו והוצגו בשנת 2002 בגלסגאו. במקום מתנות לאירוע החגיגי העניקו חברי וידידים למאריינה גראנט, לפי יזמתה, תרומה לבית טרזין, שמצטרף למברכים.

ברונדיבר באנגליה

במשך חודש ספטמבר 2003 התקיים מטעם בית הספר למוסיקה צ'טהם במנצ'סטר מפעל *ברונדיבר ומוסיקה מטרזין*. האירועים נפתחו בתערוכה על נושא השואה בקתדרלה של מנצ'סטר ובהרצאתו של פאול ארון סנדפורט, מוסיקולוג, שניגן בחצוצרה בחלק מהצגות אופרת הילדים *ברונדיבר* בגטו, שדיבר על חייו ונסיונותיו בטרזין. במסגרת המפעל הוצג *ברונדיבר* להאנס קראסה, יחד עם נגינת יצירתו *פתיחה*, בקתדרלה של מנצ'סטר ובמוזיאון המלחמה המלכותי לאזור הצפון, בביצוע תלמידי בית הספר למוסיקה צ'טהם ומקהלת תלמידי בתי הספר בעיר. כמו כן הוצגה האופרה *ברונדיבר*, יחד עם יצירת פרוקופייב *פטרו וזאב*, בשתי כנסיות באזור. ב – 20 בספטמבר נערך קונצרט של מוסיקה מטרזין בכנסית סט' מרי בראי (Rye) במסגרת הפסטיבל השנתי של העיר, וב- 21 בספטמבר הועלה *ברונדיבר* באקדמיה המלכותית למוסיקה בלונדון, מלווה בדברי הקדמה של סנדפורט. למחרת התקיימה הרצאתו של פרופ' דוד בלוך על *המוסיקה של טרזין – לפניו, בזמן קיומו ואחריו*.

בלונים לזכר הקרבנות

העיתון "סידדויטשה צייטונג" הביא ביום 6.5.03 כתבה תחת הכותרת **מכתב אל הכוכבים**. מסופר שם על מבצע של חינוך להבנת זוועות הנא צים, בו העיפו 15 אלף ילדי בתי ספר אוסטריים בלונים, ולכל בלון היה מצורף מכתב אישי ברוח של כפרה והנצחה אל אחד מ-80,000 קורבנות נאצים, מהם 65,000 יהודים. לקראת המבצע – כדי להכיר את הנמען ואת אשר קרה לו - כל אחד מהצעירים שוחח עם קרובים, שכנים וידידים של הקורבנות, ואף עם אנשים, שהיו בין מבצעי השואה.

כתבו הצעירים: "80,000 בני אדם, רובם יהודים, נרדפים פוליטיים, צוענים, מוגבלים, הומוסקסואלים ומאמינים הומתו על ידי הנאצים. איננו יכולים להשיב להם את החיים, אך יש בידינו להחזיר להם את שמותיהם, את פניהם, את כבודם".

ילדי ברונדיבר

ב-28.4.2003 פרסם העיתון "סידדויטשה צייטונג" תחת הכותרת **Der Brummbaer** כתבה על הספר "ילדי טרזיינשטט" (**Die Kinder aus Theresienstadt**) מאת הסופרת הקנדית קתי קייסר (גרמנית, הוצאת ראונסבורג, 2003). במקורו האנגלי נקרא הספר "מלחמתה של קלרה". הספר עוסק באופרת הילדים **"ברונדיבר"**, ותוך כדי כך מספרת קייסר את סיפור הישרדותה של קלרה וחבריה. האיורים בספר הם פרי יצירתה של הלגה ווייסובה מפראג.

שיחה בוואנזה

בוילה שהפכה לאתר ההנצחה, בה התקיימה בינואר 1942 ועידת ואנזה, שהכריע את גורל היהודים באירופה הכבושה, שוחחה ב-26 באוקטובר 2003 אווה ארבן, מאשקלון, עם מורים ומחנכים גרמניים על הנושא **עדת הזמן – האם זאת משימה לכל החיים?** אווה ארבן, שהיתה בת 11 כאשר הובאה לטרזין ושרדה את אושוויץ ומצעד מוות בגרמניה, קנתה את עולמה בספר לילדים, המספר על חוויותיה בשואה, שתורגם לגרמנית, צ'כית וצרפתית. בעת שהותה בגרמניה היא נפגשה גם עם תלמידי ארבעה בתי ספר בברלין ותלמידי גימנסיה בפוטסדם ושוחחה עם ילדים יהודיים במרכז הקהילתי באורנינבורג. כמו כן היתה אווה ארבן אורחת בתכנית הטלוויזיה הצ'כית Na Plovarne בהנחיתו של **מארק אבן**.

במרכז ללימודי השואה של Brookdale Community College שבניו-ג'רזי, ארצות הברית, הוצגה בימים 13 - 14 בספטמבר 2003 מחרוזת קטעים בשם **כאשר הילדות נמה**, המספרת את סיפורו של מעון 1 בבית הילדים 417-L בגטו טרזין, ניהולו העצמי ועתון Vedem (אנו מובילים) שהוציא.

סמינר בינלאומי בנושא דרכי הזכרון נערך בפראג בימים 23 – 24 ביוני 2003 מטעם הארגון האירופאי של ילדים ניצולי השואה, המרכז החינוכי של המוזיאון היהודי וארגון Hidden Child בפראג. בין הנושאים שהועלו ההיו תופעות האנטישמיות בימינו, חינוך בנושא השואה ברפובליקה הצ'כית ומפעל *שכנים שנעלמו* שפותח על ידי המרכז לחינוך ולתרבות של המוזיאון היהודי בפראג.

שני אמני טרזין

תערוכה בשם *ציללים שהושתקו - חייהם ויצירתם של האמנים היהודיים גדעון קליין ואגון לדץ'* הוצגה בגלריה על שם רוברט גוטמן מטעם המוזיאון היהודי בפראג. לדץ', יליד 1889, כנר בתזמורת הפילהרמונית הצ'כית ומלחין, נרצח באושוויץ בסתיו 1944, קליין, יליד 1919, פסנתרן ומלחין, מצא את מותו בראשית 1945 ב-Fürstengrube שבגרמניה. מרכז התערוכה היו עזבונות שני האמנים, מעמודי התווך של חיי המוסיקה בגטו טרזין, שנמסרו למוזיאון היהודי על ידי אחיינו של לדץ' ואחותו של גדעון קליין.

הכל החל ברעיון

ב – 3 ביוני 2003 התקיים באתר ההנצחה הממלכתי בטרזין בפעם העשירית טקס חלוקת הפרסים לזוכים בתחרות תלמידים בהבעת נושא השואה בכתב ובציור. מייסדת התחרות, חנה גרינפילד, ירושלים, ציינה בנאומה, ששנאת היהודים מרימה שוב את ראשה בעולם והדגישה, שעל פי הנסיון מובילה הדרך מאנטישמיות לטרור ולרצח העם. ואצלב האוול, נשיאה לשעבר של הרפובליקה הצ'כית, שלח לחנה גרינפילד מכתב התנצלות על שנבצר ממנו להשתתף בטקס וציין בו: "אני מסכים עם הגברת גרינפילד, שאם לא נלמד את הילדים מגיל רך סובלנות וחוסר קנאות, נגיע שוב לעולם של אלימות ואנטישמיות." חנה גרינפילד, בת 76, שמסיימת השנה את פעולתה במפעל, יכולה להביט אחורה בסיפוק: בעשר השנים שחלפו השתתפו בתחרות למעלה מ – 3000 תלמידים מ – 85 בתי ספר ברפובליקה הצ'כית, וחולקו למעלה מ – 250 פרסים. זאת ועוד: נערכו שלושה סמינרים למורים, כל אחד בן ארבעה ימים, ומבחר היצירות הזוכות נכלל בשתי תערוכות ניידות, האחת בארצות הברית והשנייה ברפובליקה הצ'כית.

נשים ושואה

מטעם המחלקה להיסטוריה בת זממנו בניהולה של פרופ' גיזלה בוק באוניברסיטה החופשית בברלין נערך בימים 17 – 23 באוקטובר 2003 סמינר בנושא *מגדר ולצח עם (Gender and Genocide)*, מוקדש בחלקו הגדול לנשים יהודיות במחנה ראוונסבריק ובאושוויץ. אנה האיקובה נשאה הרצאה בשם *מבנה התנהגות הנשים בטרזין*, כאשר הנחתה

המרכזית היא, שנשים איבדו בגטו טרזין עמדות השפעה שהיו להן לפני השואה. רות בונדי הוזמנה לסמינר כפרשנית, אך לדבריה "על תקן דינוזאור", ניצולת השואה היחידה בין המשתתפים (ובעיקר משתתפות) בסמינר שבאו מגרמניה, ישראל, דנמרק, צ'כיה, ארצות הברית וקנדה.

דור ההמשך

בטאון דור ההמשך של בית טרזין מביא בגליונו מס' 9 מיוולי 2003 רשימה של מיכאל המלט על הרצאתו *סמים בישראל* של דר' אלי לונטל, מרצה בכיר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת חיפה ומנהל מרכז לטיפול בנפגעי סמים בבית החולים רמב"ם בחיפה, שהתקיימה בחוג דור ההמשך. אלי לונטל, אף הוא דור שני לשואה ויושב ראש העמותה להנצחת חללי גטו טרזין, ציין, שלפי הערכתו חיים בישראל 30.000 מכורים לסמים. לדבריו גם סמים הנחשבים לקלים יכולים לשנות את מבנה המוח ולגרום לנזק בלתי הפיך, וכי ניסויים חדשניים על עכברים מראים שהנטיה להתמכרות לסמים היא גנטית ועוברת בתורשה.

באותו גליון, בעריכתם של טלילה וצביקה כסלו, מתפרסם גם *מכתב לחברה בגרמניה*, שבו מספרת אניטה חביב, ילידת וינה, בת לניצולי שואה, על רתיעה ארוכת שנים לבקר בגרמניה ועל ביקורה הראשון שם במסגרת משלחת מקצועית, שהפכה לחוויה בלתי נשכחת. מאז ביקרה אניטה בגרמניה פעמים רבות, נפגשת עם תלמידים ומורים ומנסה להבין את עולמם. אולם, כפי שהיא כותבת לחברתה, בעקבות מלחמת עיראק צמח שוב חיץ ביניהן ומתעוררת את השאלה, האם ניתן בכלל לקיים דיאלוג אמיתי בין ישראל לגרמניה – מעבר למעט האנשים המסורים לנושא?

בגליון 10 מדצמבר 2003 מדווחת טלילה כסלו על הרצאתה של טל בשן, שהתקיימה בחוג דור ההמשך ב – 22 בנובמבר, על עבודתה כעתונאית ובעיות העתונות בימינו. טל, בת לשני עתונאים, הקדישה חלק נכבד מדבריה לשינויים שעברה התקשורת הכתובה במהלך 22 שנות עבודתה כעתונאית. כן סיפרה טל, שאחרי שנות התרחקות מנושא השואה, חזרה אליו בשנים האחרונות, גם כעורכת דפי קשר של בית טרזין.

תמי צמח – מרום כותבת באותו גליון על עזבונו של פטר גינץ, שאת ציורו של פני הירח לקח עמו לחלל האסטרונאוט הישראלי הראשון, אילן רמון ז"ל. העזבון נמצא בדירה בפראג, שנקנתה על כל תכולתה אחרי פטירת אשה ערירית, מכרה של משפחת גינץ. העזבון המכיל 15 ציורים ושני יומנים שכתב פטר בשנים 1941 – 1942, לפני הגלייתו לגטו טזין, נרכש על ידי יד ושם. פטר, עורכו של עתון הילדים ודס שיצא בגטו, מצייר, כותב שירה ופרוזה, מצא את מותו בסתיו 1944 באושוויץ והוא בן 17.

יונת קלר מוסרת בגליון 10 את רשמיה מכנס חילופי משלחות נוער גרמניה – ישראל, בה השתתפה מטעם בית טרזין. המפגש התקיים השנה בראוונסבריק, מחנה הריכוז לנשים, בעיקר אסירות פוליטיות, ואחד הנושאים המרכזיים בדו-שיח היו הקשיים בהוראת השואה. מרגשת במיוחד היתה הפגישה של בני הדור השלישי משתי הארצות, שקבעו, שיש להם מה לומר על נסיון העבר והגיע הזמן להקשיב להם.

מפעל התרגומים

עליזה ש"ק, קיסריה, תרגמה מצ'כית לאנגלית ספר של אווה שורמובה על התיאטרון בטרזין, מאמרים של מירוסלב קרני על ביקור המשלחת הצלב האדום הבינלאומי ב – 23 ביוני 1944 בטרזין, על גורל הטרנספורטים שהגיעו למחנה המשפחות בבירקנאו, ועל גורל הטרנספורטים נשלחו מטרזין למזרח בקיץ ובסתן 1942.

שלמה שמידט, ירושלים, תירגם מצ'כית לעברית את שירי פאוול פרידמן, מחבר השיר *פרפרים אין פה בגטו*, שהפך לסמל חיי הילדים בטרזין.

מרדכי וחוה לבני, קרית טבעון, תרגמו מגרמנית לעברית את הספר *ברגן בלזן 1943–1945* מאת אברהרד קולב (2002).

דיטה קראוס, נתניה, תרגמה מגרמנית לאנגלית את יומנו של אריך קסלר שפורסם בקובץ מחקרים ומסמכים מטרזיינשטאט בשנת 1995.

שמעון ויסבקר, חיפה, תרגם לעברית את עדותו של וילי גרואג.

רות בובק, גליל ים, תרגמה מצ'כית לעברית את הספר *ביקור מימי קדם 1941*, של פטר גינן.

מרים צ'רבנקה, קיבוץ גבעת חיים-איחוד, תרגמה מצ'כית לעברית התכתבויות בין יוסף קוטבה מנהל בית הקברות האחראי על בית הקברות בטרזין, לבין ורנר נויפליס בין השנים 1949-1952.

מרים גל, קיבוץ גבעת חיים-איחוד, תרגמה מגרמנית לעברית מאמר על אהרון מנצ'ר.

נוספו לארכיון

שריד קהילה שנמחקה

כאשר ביקר דני קידר (קראוס), גדות, לפני שנים מספר בעיר טאבור בצ'כיה, משכה את תשומת לבו חנות עתיקות, שבה הוצא למכירה שריד בית הכנסת בעיר, שנבנה בשנת 1886 בסגנון מזרחי, שהיה מקובל אז. בימי השלטון הקומוניסטי שימש בית הכנסת מחסן, נבזז

ונהרס כליל בשנת 1977. דני קיזר רכש חלק מדלת של בית הכנסת ובו מגן דוד וויטראז', ואחרי שהצליח להעבירו לישראל, החליט לתרום אותו לבית טרזין. בתכנון בית טרזין לחדש את התצוגה בחדר הזכרון ואז תזכה זכר קהילת העיר טאבור, שבה ישבו יהודים מאז המאה ה-16 ושחזלה להתקיים, למקום הראוי לו. העיר טאבור נוסדה במאה ה-15 על ידי ההוסיטים, המורדים בכנסייה הקתולית, ושמה הוענק לה בהשראת הר תבור, המקודש לנצרות.

רומן שנכתב בגטו

לאה רוגולסקי, חיפה, תרמה לארכיון בית טרזין את כתב היד המקורי של רומן בלתי גמור בשפה הגרמנית, שנכתב בגטו טרזין בידי אביה, ליאופולד זוננשיין, יליד 1896, ששימש לפני המלחמה נציג חברת הביטוח העירונית של פראג בטפליצה - שנוב שבצפון בוהמיה. הרומן נקרא *העיר בעלת שלושה עשר הרחובות* (Die Stadt der dreizehn Strassen) והוא, לדברי הבת, ספר אוטוביוגרפי, פרט לשמות ששוננו. כתב היד של הרומן, שמתחיל יום אחד לפני שהמשפחה נשלחת מפראג לגטו טרזין (משפחת זוננשיין הגיעה לשם מפראג כבר ב-14 בדצמבר 1941), כולל חמש מחברות פוליו ועוד דפים בודדים. לפני שליאופולד זוננשיין נשלח באוקטובר 1944 לאושוויץ הוא קבר את כתב היד באדמה, ארוז במזוודה קטנה עטופה בד עמיד. אחיו, אינג' מקס סבר, שמילא בגטו טרזין תפקיד מרכזי במחלקה הטכנית ושרד שם, הוציא את המזוודה אחרי השיחרור ממחבואה ובשנת 1946 שלח אותה לארץ ישראל אל לאה, שהספיקה לעלות בשנת 1939 במסגרת עליית הנוער.

מרגיט זילברפלד, ירושלים, מסרה לארכיון העתק כרזה להצגת הקברט של קארל שוונק בגטו טרזין, שעליה חתום כל מי שהשתתף בה, כולל שוונק עצמו, פפק טאוסיג, שכתב בגטו מאמרי ביקורת על חיי התרבות, וגם מרגיט עצמה, אז קמפרטובה.

מיכאל מנואל ממושב שרונה, מסר לבית טרזין את כל המסמכים מהעזבון של הוריו, ז'נקה ומנצי מנואל, הכוללים מכתבים, צילומים וציורים מתקופת שהותם בטרזיינשטט ומתקופות שלפני כן ואחרי. החומר נמצא כעת בסידור ותרגום.

עזבונה של שחקנית

אורה ויין, טלז-סטון, העבירה לבית טרזין עזבון אמה, השחקנית נאווה שאן, שנפטרה באוגוסט 2001. החומר כולל תצלומי כרזות להצגות שנערכו בגטו טרזין בבימויה או בהשתתפותה של נאווה שאן, אז נאווה שנובה, בין השאר לערב *נשים בשירה העברית*, שבו נשא את דברי ההקדמה דר' בנימין מורמלשטיין, זקן היהודים השלישי של הגטו, כרזות למחזות *גמל דרך קוף המחט* לפרנטישק לנגר ו-*הקבר* לייזי וולקר, שניהם בבימויה של נאווה. כמו כן נכללים בעזבון רשימה של נאווה על תיאטרון הבובות בגטו טרזין, קריקטורה שלה בהצגת היחיד לקוקטו *קול אנוש*, פרקי זכרונות *חיי כשחקנית בטרזין*, מחזה של פאוול

קוהאוט פגישה בחמש אחד הצהריים בתרגומה מצ'כית לעברית, טקסטים למחזות אחרים, יומנה של נאוה שאן על חיי התאטרון החל בשנת 1967, התכתבויות, מאמרים עליה ועל אמני טרזין שונים וחומר רב אחר.

יאן אופלטק, חיפה, העביר לבית טרזין אשור משטרת פראג על שעזב את הדירה בה התגורר עם הוריו כדייר משנה ברובע וינוהראדי ב – 24 בנובמבר 1941, במה שהוגדר "משלוח עבודה", שלא היה אלא יחידת ההקמה לגטו טרזין.

קורט שטרן, רמת השרון, מסר לארכיון אוסף מתקונים, שרשמה אמו, ארנה לבית קרונברגר, עוד לפני נישואיה. משפחת שטרן היתה גרה בחודוב באזור הסודטים ונמלטה בשנת 1938 לפראג. קורט נשלח בעוד מועד לאנגליה, בטרנספורט ילדים שאירגן ניקולס וינטון. אביו נפטר עוד לפני ההגליות ואמו נשלחה בינואר 1942 מטרזין לריגה ולא ידוע איפה מצאה את מותה.

מתולדות יהודי הולנד

אייב קרנסה, אויטהורן, הולנד, שלח לבית טרזין רשימות של כל אזרחי הולנד, שנמצאו בגטו טרזין ב – 2 במאי 1945. **אלינה שמחה (Schrijver)** מסרה לארכיון שני ספרים בהולנדית, עבודת הדוקטור של A. H. B. de Mumić, סיפור קבוצת המיוחסים ההולנדיים במחנה ההסגר בארנפלד ובמחנה ווסטרבווק, שהגיעה בספטמבר 1944 לגטו טרזין ושרדה שם. כן נתקבל ספרו של דר' E. A. M. Speijer בשם Entomologisch Werk in de Nazikampen.

עזבון זוזנה שטרן

המסמכים המקוריים שהעבירה עליזה שרון, רחובות, מעזבון אמה, זוזנה שטרן, שנפטרה בשנת 2003, כוללים מכתבים, גלויות ותעודות מהשנים 1939 – 1942 של אביה, אלפרד פאל, שגורש בסתיו 1939 בגיל 56 ממורבסקה אוסטרבה במבצע ניסקו של אייכמן לאיזור ביצות בין הנהרות סאן ובוג בפולין הכבושה, הצליח להימלט לשטח הסובייטי, הוגלה לסיביר ונפטר ביוני 1942. החומר התעודי הרב כולל מכתב ששלח אוסקר ליכטנשטיין, אחיה של אלזה פאל, אמה של זוזנה, מפולין לפראג באוגוסט 1942, צילומים של זוזנה ואלזה פאל, שהגיעו לטרזין במארס 1943 ושרדו שם. בשיר בשם *גטו טרזיין נשטאט*, שכתבה זוזנה בגיל 25 בשנת 1945, זמן קצר לפני השיחרור היא כותבת: "מחסור, רעב, לכלוך ומצוקה, / פחד מפני העתיד, המוות/ באזור יפה, עשיר, / חיים מלאי אימה וצער".

מיכאל האני (הוניגוואכס), ראשון לציון, הרכיב רשימה של "נערי בירקנאו", שלא שרדו. היתה זו קבוצה של 86 נערים בני 13 עד 15, שבהם בחר דר' מנגלה לתפקידי שרות שונים

במחנה הגברים לפני רצח אסירי מחנה המשפחות בבירקנאו ביולי 1944. אחרי פינוי אושוויץ בינואר 1945 הגיעו הנערים למחנות שונים בגרמניה וכמחציתם, ומיכאל ביניהם, שרדה. כמו כן העביר מיכאל האני לארכיון קלטות עדותו במסגרת מפעל ספילברג, ציורים של תלמידי בית ספר בנס ציונה בעקבות עדותו על נעוריו בשואה, וכן ארבע קלטות של ראיון, שנערך במסגרת פרויקט ספילברג עם דינה גוטליב, קליפורניה, בה בחר מנגלה, הודות לציוריה על קירות בלוק הילדים במחנה המשפחות, לשמש כציירת דיוקנאות של אסירות במחנה הצוענים בבירקנאו ולעבודות רישום אחרות.

אינגה סדן, ירושלים, העניקה לארכיון אלבום תמונות של פרנטישק קולב, שנשלח מפראג לגטו לודז' ב – 26.10.1941 ולא שרד.

אניטה טרסי, מנהלת בית טרזין, מסרה לפני צאתה לחופשה של שנה לארכיון הבית כעשרים ספרים, רובם באנגלית, בנושא השואה וכן קבצי מאמרים העוסקים בתולדות היהודים בעת השואה ולפניה, היודנראטים, נשים בשואה ובנושאים אחרים.

עמוס בן עון, מסר לארכיון דיסק סי. די. רוס של האוטוביוגרפיה שלו באנגלית, לה קרא All aboard to Heaven וכמו כן דרכון צ'כי שהוצא על השם פטר יינדז'יך ברונר (Petr Jindřich Brunner), שמו הקודם של עמוס בן עון.

אדווה מנור, תלמידת כיתת ט' בבית הספר של ויצ"ו בנהלל, מסרה לבית טרזין העתק של עבודת הגמר שלה בהיסטוריה על ייחודו של גטו טרזין, הרקע ההיסטורי שלו, תנאי החיים שבו ובייחוד על חינוך הילדים שם. בעבודתה נעזרה אדווה על ידי פרט לנג, גבעת חיים – איחוד, שעדותו כלולה בחוברת.

פרנטה מאייר, Encino Ca., מסר לארכיון ספר שנכתב על ידי פטר רינדלר ולודויג קליין, שני נערים ממעון Q-609 בגטו טרזין, שהוענק לו כמתנה ליום הולדתו ה-29.

סיפור מהחיים, יאן רוצק (לשעבר הונזה רוביצ'ק), חבר העמותה החי באילינויס, ארה"ב. השנה כתב את סיפור חייו באנגלית ושלת עותק לבית טרזין. בטרזין הוא גר בחדר מס' 127 בבית הנוער L-218 ועבד רוב הזמן במעבדה הכימית. בסתיו 1944 נשלח בטרנספורט הראשון מבין העשרה לאושוויץ-בירקנאו ומשם למחנה מוילויץ, ליד דרזדן. לאחר השחרור חזר לפראג, למד כימיה וב-1947 התחתן עם אוה לבית פורגס. יאן ואוה החליטו לא לגדל את ילדיהם במשטר של פחד ושקרים, לקחו את גורלם ביד וברחו מצ'כוסלוביקה הקומוניסטית. ביולי 1960 נסעו במכוניתם לגרמניה המזרחית-יחד עם שני ילדיהם בני ה-4 וה-6 ואמה המבוגרת של אוה. בעת שייט באניית טיולים מזרח-גרמנית

קפצו חמישתם בסבית הנמל הדני גדסר לים וכך זכו לחופש. מדנמרק הגיעו דרך אנגליה לארצות הברית, שם יאן ואוה עבדו במקצועותיהם עד שיצאו לגימלאות.

לארכיון בית טרזין מגיע באופן שוטף חומר תעודי, קלטות וידיאו ואודיו, ספרים, לעתים פריט בודד, וצר המקום לציין את שמות כל החברים והידידים שמסרו אותו. תודתנו נתונה לכולם ואנו בטוחים, שגם הדורות הבאים ידעו להעריך את מאמץ האיסוף שנעשה.

ספרים ופרסומים

מזודתה של הנה, סיפור חייה של נערה שלא חזרה מאת קארן ליוויין, ראה אור בשנת 2003 בתרגום צ'כי, בהוצאת פורטאל, בתמיכת המוזיאון היהודי בפראג. העניין בחייה של הנה בראדי, שנולדה ב-16.5.1931 בנובה מייסטו במורביה ונרצחה באושוויץ בסתיו 1944, התעורר אצל פומיקו אישיוקה, מייסדת המרכז ללימודי השואה בטוקיו, אחרי שמזודתה הנושאת את שם הנערה ותאריך לידתה נמסרה על ידי מוזיאון אושוויץ לתצוגה ביפן. לספר על חייה התווספה במהדורה הצ'כית הקדמה של אחי הנה, ייז'י, שחי בקנדה. הספר נועד במיוחד למורים של בתי ספר יסודיים בצ'כיה כאמצעי עזר להוראת היסטוריה של העת החדשה.

בעקבות עצמי (Po vlastnich stopach) נקרא ספר זכרונותיו של פטר ארבן, אשקלון, שיצא לאור בשנת 2003 במהדורה צ'כית בהוצאת פטר קאלינה בפראג. בספר, המלווה התצלומים משפחתיים, מספר פטר ארבן (אייזנברג) על ילדותו ונעוריו במורבסקה אוסטרבה, על לימודיו בברנו, על קורותיו בגטו טרזין ובמחנות הריכוז אושוויץ, מאוטהאוזן וגוזן, שובו לפראג, נשואיו לאווה לבית לווית ועזיבתו את צ'כוסלובקיה בשנת 1948. חלקם השני של הזכרונות על חייו וחיי משפחתו בישראל של המחבר עומד להתפרסם בשנת 2004.

לעלות או להישאר עם המשפחה

דסיסי זכרונות מהשואה נקרא ספרם של הלה ומשה ברקאי, שניהם ילידי צ'כוסלובקיה, שראה אור בשנת 2002 באשדוד, עיר מגוריהם ופעלם ארוך השנים בשטח החינוך. הספר, הכתוב בתימצות ובנימה מאופקת, מחולק לשניים: זכרונות של משה, יליד העיר טשין על גבול צ'כוסלובקיה – פולין, מורה בבית הספר היהודי באוסטרבה, שהספיק – אחרי המתנה מורטת עצבים של 17 חודשים לאפשרות עליה בברטיסלבה – לעלות לארץ ישראל על סרטיפיקט לסטודנט ברגע האחרון ממש, באפריל 1941. בחלקו השני של הספר מתארת הלה לבית שפיצר את דרכה מעיר מולדתה פרידק, כבת יחידה ומפונקת של הורים מבוגרים, לתנועת הנוער הציונית, להכשרה, נישואיה בגיל 19

לאפרים, המכונה פים, חבר בהכשרה והגליתם לטרזין. בגטו עבדה הלה במכבסה וניצלה מטורנספורטים הודות לעבודת בעלה כמסגר עד לסתיו 1944, כאשר נשלח לאושוויץ והיא יצאה בעקבותיו, בתקוות שווא להצטרף אליו. משם הגיעה לחודובה, למפעל ליצור מדחפי מטוסים.

פים והוריה של הלה, אמו של משה, אחותו, בעלה ובנם הפעוט נספו בשואה. הלבטים בין הדאגה להורים הזקוקים בימים הקשים למשענת ולעזרה מול הרצון להימלט ולעלות ארצה עוברים כחוט השני בסיפורם של השניים.

דר' רוזולף ולאשק ממנכנגלאדבך, גרמניה, שוקד זה שנים על פרסום *Biographia Judaica Bohemiae*, פרסום תמצית תולדות חייהם של יהודי בוהמיה ומורביה בעלי שם בספרות, מדע, פוליטיקה, אמנות ושטחי חיים אחרים בדורות הקודמים ובימינו. בשנת 2003 ראה אור בדורטמונד הכרך השלישי עם 400 ביוגרפיות נוספות ובכך מגיע מספר הביוגרפיות הקצרות שאסף דר' ולאשק לשלושת אלפים.

Zeichen, בטאון מפעל אות הכפרה - שרות שלום בגרמניה, מקדיש חלק מגליון מאי 2003 לשאלה, אם עדיין יש מקום לפעולת הארגון, עתה, בדור השלישי אחרי השואה. חברי ארגון הצעירים העובדים, בין השאר, בהתנדבות בבתי הורים ובתי חולים סעודיים יהודיים בצ'כיה ובישראל, מדגישים, שמצדם לא מדובר בשותפות באשמה, אלא בנטילת אחריות על מעשי הדורות הקודמים. גם מטופליהם בדעה, שהמגע בין הדורות, בין יהודים זקנים וגרמנים צעירים, חשוב להם ומוסיף לאלה כאלה.

ראש חודש, בטאון הקהילות היהודיות ברפובליקה הצ'כית, מדווח בגליונות יולי ואוגוסט 2003 על מפגש "ילדי פדר", שהתקיים ב- 27 ביוני 2003 בברנו, בירת מורביה. דר' ריכרד פדר, ששימש לפני מלחמת העולם השנייה שנים רבות רבה של קהילת קולין, פעל כרב בגטו טרזין, שרד ושימש אחרי המלחמה, בין השאר, רב ראשי של מחוז ברנו. הכנס, שבו השתתפו 35 "ילדי פדר", הפזורים כיום על פני העולם, נערך לציון 50 שנה לראשית כהונת דר' פדר בקהילת ברנו ומאה שנים לראשית דרכו כרב. כפי שכותב מיכאל לקס בשם הילדים, היה "pan doktor", כפי שנקרא בפיהם, התגלמות היהדות ופתח בפניהם עולם של יהדות חיה.

יומן נער מטרזין

טרזינסקה ליסטי, בטאון אתר ההנצחה הממלכתי בטרזין, מביא בחוברת 31 לשנת 2003 מאמר של טומאש פדורוביץ' על יומנו של פאוול ויינר, שנכתב בגטו טרזין מאפריל 1944 ועד השיחרור. פאוול ויינר, יליד 1931, הגיע לגטו טרזין מפראג במאי 1942 עם הוריו ואחיו ושובץ במעון 7 בבית הילדים L - 417. הקבוצה קראה לעצמה, בעברית, *נשרים* ופאוול היה עורך בטאונה, *נשל*. בנוסף הוציאה הקבוצה גם עתון בשם *ליים-ליים-ליים*. ביומנו מספר

פאוויל על החיים במעון, על ביטול המעון אחרי הטרנספורטים הגדולים של סתיו 1944, בהם נגרפו מרבית חברי קבוצתו. הכותב נשאר בטרזין הודות לאמו, שעבדה בפיצול נציג בשרות תעשית המלחמה, אביו ואחיו נשלחו לאושוויץ בסתיו 1944 ומתו במחנה קאופרינג המסונף לדכאו. פאוויל ויינר חי כיום בניו-יורק ומקיים קשר סדיר עם חברי קבוצתו שנותרו בחיים. את יומנו גילה מחדש רק בשנת 1979, במזוודת אמו, שעה שהיא עמדה לעבור מושינגטון לניו יורק.

תגובות ופניות

טעות במידע

בדפי קשר מס' 55 מיולי 2003 נפלו שתי טעיות מצערות בדף 15, בקטע על חומר שמסר לארכיון עלי ברדה: מקום מגוריו צור יגאל (ולא כפי שנכתב) והתצלום של צעיר המשחק כדורגל מסרט התעמולה בגטו אינו של אחיו. "אין לי ולא היה לי אח בשם פאוויל", כותב עלי ברדה. "האח היחיד שיש לי שמו אורי ברדה, שעלה אחריי בעליה בלתי לגלית וכשהגיע ארצה, גורשה כל האניה על נוסעיה לאי מאוריציוס באפריקה."

*

במאי 2004 ימלאו מאה שנה להולדתה של אירמה לאושר, מחנכת בגטו טרזין. הילדגארט שטלמאכר מדרזדן אוספת זכרונות על אירמה ובעלה ייזי לאושר ופעלם בגטו טרזין על מנת להנציח את זכרם. מי שיכול להוסיף מזכרונותיו על אירמה וייזי לאושר מתבקש לכתוב אל:

Hildegart Stellmacher, Tischerstr.8, D – 01309 Dresden, Tel. & Fax 49/351/3109393,

e-mail: Stellmacher. Dresden@ - online.de

*

כל מי שהכיר או יכול להוסיף מידע על מרטה, יוזף וייזי טצנר מפודמוקלי – בודנבאך, שחיו מאז 1938 בפראג - וינוהראדי, חודסקה 3, הוגלו לטרזין באוגוסט 1942 ובאוקטובר 1944 הובלו משם לאושוויץ, מתבקש לכתוב אל:

Annika Tetzner, POB 3174, Bejt Shemesh 99511, tel. + fax 07/9923163, e-mail:

annikatetzner@hotmail.com

*

אדגר קראסה, חבר העמותה, אוסף חומר על מורשת המנצח רפאל שכטר, אשר ניצח על הרקוויאם לורדי בטרזין. כל מי שהשתתף במקהלה או בתזמורת, או הכיר את שכטר, או יודע את שמות משתתפי הרקוויאם בארץ ובחו"ל - את כתובתם או ארץ מגורים. וכל מי שבידו מידע אחר בנושא, מתבקש לפנות לכתובת הבאה: ehkasa@rcn.com או ל: Edgar krasa ,124 Hartman Rd.Newton,MA.02459 USA

*

כל מי שהכיר או זוכר את Marie Pollak אשר ציירה בגטו טרזין, מתבקש לפנות אל: Katherine Nash Grinnel,6249 S.W.Miles Court, Portland Oregon 97219-1162 USA
Email-kathgrin@comcast.net או:

חברת "מעונות הורים" (ח.מ.ה) של ארגון עולי מרכז אירופה, מבקשת לעניין את חברי העמותה בשלושה בתי הורים בניהולה ברחבי הארץ.

*בית הורים ע"ש אניטה מילר כהן, מיועד ומאוכלס על ידי יוצאי אוסטריה וצ'כיה – רמת חן, רמת גן, 03-5741444.

*בית הורים ע"ש פנחס רוזן, רמת חן, רמת גן, 03-6312245.

*בית הורים ע"ש זיגפריד מוזס, בקעה, ירושלים, 02-6732570.

למעוניינים בפרטים, טלפון של המשרד הראשי של החברה 03-5164461 .

אנו מצרפים לגליון זה של דפי הקשר עלון של החברה למדליות ולמטבעות.

החברה מאפשרת הנצחה על גבי מדליות – כל הפרטים בעלון המצורף.

אנו מבקשים מכל המזמין מדליות לציין **בית טרזין** ולידע גם אותנו,

משום שכך יקבל בית טרזין את חלקו ותהיה זו תרומה נוספת שלכם!

לתשומת לב החברים בארץ ובחו"ל: תאריך הכנס השנתי של עמותת בית טרזין 15 למאי,

2004

דמי חבר לשנת 2004

כמו לכל מדינת ישראל, היתה גם לבית טרזין שנה קשה מבחינה כלכלית וצפויה שנה לא פחות קשה ואף שהצלחנו עד כה להישמר מפני חובות, הרזרבה הכספית הקטנה שהיתה לעמותה הצטמקה עד מאוד. כדי שנוכל להמשיך בפעילות הענפה גם בשנה האזרחית החדשה, שבאה עלינו, כך מקווים, לטובה, מתבקשים החברים לשלם ללא דיחוי את דמי החבר לשנת 2004 בסך

100 ש' ליחיד, 150 ש' לזוג לשנה

ולהוסיף לכך תרומה לפי נדיבות לבם. חשבון הבנק של העמותה הוא:
בית טרזין, בנק לאומי, סניף הרצליה פיתוח מס' 958, חשבון מס' 11810/25

מערכת דפי קשר: טל בשן, עליזה שילר, נירה פראן

כתיבה: טל בשן ורות בונדי

תרגומים: חווה ומרדכי לבני